

O partycypacyjnym wymiarze miejskiego obywatelstwa. Migranci z Białorusi i Ukrainy we Wrocławiu

Kamilla Dolińska*

ORCID: 0000-0002-0505-4732

Uniwersytet Wrocławski

Julita Makaro**

ORCID: 0000-0002-2589-0519

Uniwersytet Wrocławski

Streszczenie: Celem artykułu jest przybliżenie koncepcji miejskiego obywatelstwa jako możliwej do zastosowania w analizowaniu zjawiska narastającej migracji do Polski, zwłaszcza do dużych miast, oraz próba empirycznego zweryfikowania jednego z trzech wymiarów konstytuujących miejskich obywateli – partycypacyjnego. Mając ten właśnie wymiar na uwadze i koncentrując swoją uwagę na Wrocławiu – mieście, którego realne zróżnicowanie etniczne konstytuują przede wszystkim przybywający do miasta migranci z Białorusi i Ukrainy, stawiamy pytania o: ich potrzeby i oczekiwania wobec miejskiej wspólnoty (zarówno władz miasta, jak i mieszkańców), gotowość do podejmowania rozmaitych działań na jej rzecz oraz o różnice pomiędzy białoruską i ukraińską społecznością migrancką w zakresie deklarowanych oczekiwań oraz gotowości do działań. Odpowiadając na nie, odwołujemy się do wyników badań ilościowych realizowanych w ramach projektu „Warunki i jakość życia we Wrocławiu – nowi mieszkańcy i mieszkanki miasta”, realizowanego w latach 2022–2023. Pozwalają one na wyciągnięcie wniosku o chęci migrantów do wejścia w rolę obywateli miasta – świadczą o tym artykułowane przez nich oczekiwania (roszczenia) odnośnie do praktyk i tożsamości oraz zobowiązania, jakie migranci są skłonni wypełniać wobec miasta i jego mieszkańców. Przy czym należy podkreślić, że przybywający do Wrocławia Białorusini i Ukraińcy w częściowo odmienny sposób tę partycypację widzą, a ważnymi zmiennymi wyjaśniającymi te odmienności są: czas pobytu we Wrocławiu, powiązany z nim powód przyjazdu do miasta oraz stopień zaspokojenia podstawowych potrzeb związanych z bezpieczeństwem materialnym i fizycznym.

Słowa kluczowe: miejskie obywatelstwo, partycypacja, migranci, Wrocław, Białoruś, Ukraina

* kamilla.dolinska@uwr.edu.pl

** julita.makaro@uwr.edu.pl

Wprowadzenie

Skutki migracji do Polski, z którą mamy do czynienia z większą intensywnością od dekady, polegają m.in. na – podobnie jak w innych krajach – ponoszeniu większości konsekwencji zjawiska przez miasta, czyli „urbanizacji migracji” (Brown, Kristiansen, 2009). Po pierwsze dlatego, że to właśnie w miastach, szczególnie dużych, zamieszkało najwięcej migrantów (Wojdat, Cywiński, 2022); po drugie dlatego, że za sprawą braku rozwiązań i polityki krajowej miasta same musiały sobie radzić i przygotowywać narzędzia do funkcjonowania w warunkach narastającego różnicowania etnicznego lokalnych społeczności (Błaszczyk i in., 2024). Jako że „[m]iasta są często głównymi węzłami lub portalami migracji. Są miejscami, z których ludzie wyjeżdżają i gdzie po raz pierwszy przybywają po swojej podróży migracyjnej, aby osiedlić się lub ruszyć dalej. Są to również miejsca, w których różnorodność i mobilność stają się najbardziej widoczne” (Pisarevskaya, Scholten, 2022, s. 249), szczególnie uwagę należy poświęcić kształtowaniu się relacji społecznych między społecznością przyjmującą i migrancą oraz temu, w jaki sposób przekładają się one na powstanie nowego ładu społecznego w mieście (w polskim kontekście: wcześniej niemal monoetnicznego, teraz zróżnicowanego). Argumentujemy zatem, że potrzeba w sposób bardziej systematyczny, uwzględniając zwrot lokalny w studiach nad migracjami, badać mobilność i zróżnicowanie etniczne w środowiskach miejskich, uwzględniając równocześnie kontekst lokalny i krajowy, by „dojść do bardziej systematycznego zrozumienia różnorodności mobilności i zróżnicowania w różnych środowiskach miejskich” (Pisarevskaya, Scholten, 2022, s. 250).

Pojawienie się znacznego liczebnie aktora społecznego, jakim są migranci, zachęca do ponownego postawienia pytania o to, kto ma prawo do miasta, które można zdefiniować „jako prawo wszystkich obecnych i przyszłych mieszkańców do zajmowania, użytkowania i tworzenia sprawiedliwych, integracyjnych i zrównoważonych miast. Miasta zdefiniowanego jako dobro wspólne niezbędne dla jakości życia” (United Nations..., 2017). Pytanie stawiane wcześniej w nieco innym kontekście przez Lefebvre’a staje się na nowo aktualne w obliczu dynamicznie zmieniającej się kulturowo i etnicznie struktury polskich miast. Pojawia się bowiem wiele osób, które pozostają w nim na dłużej, które są definiowane jako obce kulturowo, ale jednocześnie stają się częścią codzienności, pracują na rzecz miasta, ale też kierują pod jego adresem różne roszczenia. Należy zatem rozpoznać, „jakie rodzaje zobowiązań społecznych powstają pomiędzy ludźmi skategoryzowanymi jako rodzimi lub lokalni a nowo przybyłymi migrantami” (Çağlar, 2018, s. 130). Proponujemy,

by czynić to z wykorzystaniem kategorii obywatelstwa miejskiego. Dlatego celem prezentowanego artykułu jest przybliżenie koncepcji miejskiego obywatelstwa jako wartościowej i mającej duże walory aplikacyjne perspektywy teoretycznej, możliwej do zastosowania w analizowaniu zjawiska narastającej migracji do Polski, oraz próba empirycznego zweryfikowania jednego z wymiarów konstytuujących miejskich obywateli – partycypacyjnego.

Obywatelstwo miejskie

Geneza zainteresowania obywatelstwem miejskim wynika z kilku źródeł. Po pierwsze, z włączania tematyki miejskiego obywatelstwa do badań nad politycznym znaczeniem i tożsamością współczesnego wielokulturowego miasta, po drugie – z włączania miejskiego obywatelstwa do katalogu narzędzi wykorzystywanych przez ruchy miejskie, które swą aktywność prowadzą pod hasłem „Prawa do miasta”, oraz, po trzecie – z poszukiwania „rozwiązań formalnych związanych z polityką miejską rozszerzających się obszarów metropolitalnych, w których zdefiniowanie lokalnego obywatelstwa jest związane nie tylko z kwestiami poczucia przynależności do lokalnej wspólnoty obywatelskiej, ale też m.in. z określeniem zakresu osób uprawnionych do korzystania z lokalnych usług społecznych” (Kowalewski, 2016, s. 27–28). Należy podkreślić, że obywatelstwo miejskie nie jest konkurencyjne wobec państwowego, a raczej ma stanowić jego dopełnienie, może być traktowane jak innowacja miejska wynikająca – co dla nas szczególnie interesujące – „ze współczesnych procesów – m.in. globalizacji, migracji czy wielokulturowości” (Szymański, 2015, s. 98).

Zaproponowana przez nas kategoria obywatelstwa miejskiego nie jest formalnym bytem, ale naszą „narzędziową” propozycją podejścia do obserwacji zmian zachodzących w miastach w perspektywie ich mieszkańców. Nie jest ono zdefiniowane *de iure*, ale jest praktykowane *de facto* przez wszystkich mieszkańców. „Formalny status członkowski nie jest ani konieczny, ani wystarczający, do zagwarantowania i wygenerowania szeregu praw obywatelskich i społeczno-ekonomicznych” (Çağlar, 2018, s. 150), ale również obowiązków – realnie urzeczywistnianych, a nie tylko nominalnie oferowanych. Wykonywanie obywatelstwa miejskiego „jest raczej narzędziem zmian miejskich, w których wszyscy mieszkańcy miast są obywatelami; tworzy przestrzeń, w której obywatele mogą definiować swoje potrzeby, ale w celu obywatelstwa, obywatele muszą domagać się prawa do uczestnictwa i pozwolić innym na takie samo prawo” (Brown, Kristiansen, 2009, s. 17). Dotyczy ono zatem wszystkich mieszkańców miasta, zarówno posiadających obywatelstwo państwowe,

jak i migrantów. Przy czym migracja zdaje się być kwestią kluczową dla prawa do miasta, tj. prawa do dostępu do korzyści oferowanych przez miasto, a także do tego, w jaki sposób efektywnie promować świadomość, reprezentację i prawa dla przemieszczającej się populacji (Balbo, 2008, s. 4–5). Ze względu na to, że migranci należą do społeczności, wnosząc wiele do życia miasta, polityki inkluzywne powinny dotyczyć tych społeczności, a inkluzja musi być tak różnorodna, jak społeczności, które obejmuje (Brown, Kristiansen, 2009). To może rodzić wiele wyzwań dla społeczności przyjmującej – nie tylko to, że migranci mogą mieć ograniczone zaangażowanie obywatelskie, w związku z czym próby ich włączania będą zawsze obarczone ryzykiem. Niezwykle istotna pozostaje przy tym kwestia „zgody” społeczności przyjmującej na włączanie migrantów i „nabywanie” przez nich miejskiego obywatelstwa w zależności od stopnia różnicy etnicznej pomiędzy nią a różnymi kategoriami nowych mieszkańców.

Obywatelstwo miejskie jest przez nas konceptualizowane w trzech aspektach: relacji, tożsamości, partycypacji. Komponent relacyjny podkreśla to, na czym budowana jest wspólnota lokalna, czyli relacje między mieszkańcami, które budują więzi społeczne. Tworzą je zarówno kontakty formalne, jak i nieformalne, w przestrzeniach publicznych oraz prywatnych. Relacje te są budowane wokół codziennych, rytualnych aktywności i mają charakter harmonijny i konsensualny, ale również mogą się wykuwać w procesie zawłaszczania miasta oraz mieć charakter rywalizacyjny i konfliktowy. Komponent tożsamościowy kieruje uwagę na aspekt subiektywny bycia mieszkańcem miasta. Identyfikowanie się z miastem wykracza poza posiadane prawa i obowiązki wobec niego, ale jednocześnie wydaje się ich niezbywalnym dopełnieniem. Poczucie bycia częścią społeczności, wpisanie się w kategorię „my”, posiadanie emocji przywiązania do miasta to przykłady przynależności do miejsca i jego społeczności.

W tym artykule chcemy się jednak skupić na przybliżeniu komponentu partycypacyjnego, który najłatwiej skojarzyć z uczestnictwem wszystkich obywateli-mieszkańców – jak sugeruje wielu badaczy – w wyborach do władz: „Ważniejszy program badań wyłania się z empirycznego studiowania praktyk obywatelskich wśród populacji migrantów. Obejmują one udział w wyborach, ubieganie się o urząd publiczny, mobilizację polityczną na rzecz konkretnych kwestii, tworzenie stowarzyszeń i dołączanie do grup interesu i partii politycznych” (Bauböck, 2006, s. 31). Politologowie sprowadzają często partycypację do konwencjonalnych form, takich jak głosowanie czy kandydowanie w wyborach. Można jednak również przywołać mniej konwencjonalne, socjologicznie ciekawsze, rodzaje aktywności politycznej, takie jak protesty, demonstracje, strajki, bojkoty. Skoro decyzja o przyznaniu praw wyborczych w wyborach

samorządowych dla mieszkańców Unii Europejskiej i spoza Unii jest w gestii władz państwowych, to poza tym aspektem warto się skupić na innych, dostępnych i regulowanych lokalnie możliwościach uczestniczenia w życiu miasta, niekoniecznie politycznych. W tym komponencie warto zwrócić uwagę na:

a) praktyki związane z wykorzystywaniem dostępnych narzędzi partycypacyjnych, np. aktywność w zakresie stowarzyszania się, aktywność w zakresie głosowania w lokalnych wyborach, udział w demonstracjach, protestach, ruchach miejskich; zgłaszanie roszczeń wobec władz odnośnie do praktyk lub tożsamości, aktywność w ramach wspólnot religijnych, dbanie o przestrzeń wspólną (np. jakość, estetykę);

b) korzystanie z miejskiej infrastruktury, np. usług publicznych – środków transportu, placówek służby zdrowia i edukacyjnych, instytucji kulturalnych i naukowych, klubów i hal sportowych oraz uzyskiwanie dóbr mieszczących się w ramach polityki społecznej, tj. zatrudnienie, minimalny dochód, świadczenia socjalne;

c) zobowiązania wobec miasta i jego mieszkańców: płacenie podatków, dbanie o wspólne przestrzenie, inicjowanie i realizowanie przedsięwzięć podnoszących jakość życia w mieście.

Wszystkie wspomniane formy partycypacji uwłaszczają obywateli miejskich do użytkowania i produkcji przestrzeni miejskiej (Purcell, 2002).

Metodologia

Wrocław od kilku już lat jest miastem, do którego intensywnie przybywają migranci (Błaszczuk i in., 2024). Jako nowi mieszkańcy i mieszkanki miasta przyczyniają się do zmiany społecznego, ekonomicznego i kulturowego oblicza Wrocławia, a szczególne znaczenie w tym procesie, ze względu na swą liczebność, mają dwie zbiorowości. Pierwszą są migranci z Ukrainy, którzy stopniowo zwiększali swój udział we wrocławskiej społeczności od 2014 roku – szacowano, że z końcem 2021 roku we Wrocławiu mieszkało 60–80 tys. samych obywateli i obywaterek Ukrainy (co stanowiło ok. 10% wrocławskiej społeczności). Pełnoskalowa agresja Rosji na Ukrainę w lutym 2022 roku spowodowała, że do Wrocławia przybyli również migranci przymusowi, zwiększając dominację liczbową tej diaspory – po lutym 2022 roku stał się miejscem do życia dla nawet 250 tys. uchodźców, głównie kobiet i dzieci (Wojdat, Cywiński, 2022). Drugą najliczniejszą, ale wydaje się mało dostrzeganą narodowością – jak pokazują np. dane Powiatowego Urzędu Pracy we Wrocławiu dotyczące liczby oświadczeń pracodawców o zamiarze zatrudnienia pracownika, są Białorusini (Dolińska, Makaro, 2020). Oni również w znacznym

stopniu budują zróżnicowanie etniczne stolicy Dolnego Śląska – w połowie 2021 roku pełnomocniczka prezydenta Wrocławia ds. Białorusinów mówiła o 6–8 tys. (Migdał, 2021).

Dlatego, mając na uwadze realne zróżnicowanie etniczne Wrocławia, przede wszystkim za sprawą przybywających do miasta migrantów, interesujące jest przedstawienie partycypacyjnego wymiaru miejskiego obywatelstwa omawianego na przykładzie dwóch najliczniejszych zbiorowości migranckich we Wrocławiu – Białorusinów i Ukraińców, uwzględniającego ich oczekiwania (roszczenia) odnośnie do praktyk i tożsamości oraz zobowiązania wobec miasta i jego mieszkańców. Mając na względzie te właśnie wybrane komponenty, stawiamy następujące pytania: Jakie potrzeby i oczekiwania wobec miejskiej wspólnoty (zarówno władz miasta, jak i mieszkańców) formułowali migranci, którzy postanowili pozostać we Wrocławiu na dłuższy czas? W jaki sposób chcą oni uczestniczyć w miejskiej wspólnocie, na jakie aktywności są gotowi jako nowi mieszkańcy miasta? Jak/w czym różnią się migranckie społeczności białoruskie i ukraińskie w zakresie deklarowanych potrzeb i oczekiwań oraz gotowości do działań? Odpowiadając na nie odwołam się do wyników badań ilościowych realizowanych w ramach projektu „Warunki i jakość życia we Wrocławiu – nowi mieszkańcy i mieszkanki miasta”, realizowanego w latach 2022–2023¹. Jego celem było zdiagnozowanie planów pobytowych krótko- i długoterminowych migrantów i migrantek oraz analiza subiektywnie

¹ Projekt został wykonany we współpracy z Urzędem Miejskim Wrocławia, Wrocławskim Centrum Rozwoju Społecznego i Stowarzyszeniem Edukacji Krytycznej w ramach zadania publicznego: „Diagnozowanie potrzeb i opracowanie modelu działań adaptacyjno-integracyjnych na wrocławskich osiedlach, ze szczególnym uwzględnieniem osób, które przybyły z Ukrainy w związku działaniami wojennymi”. Zadanie jest realizowane w ramach Funduszu Narodów Zjednoczonych na Rzecz Dzieci (UNICEF) na podstawie Memorandum of Understanding pomiędzy Funduszem Narodów Zjednoczonych na Rzecz Dzieci (UNICEF) a Miastem Wrocław z dnia 9 czerwca 2022 roku oraz Letters of exchange for the provision of support related to emergency refugee response in Wrocław z 9 czerwca 2022 roku. Badania ilościowe zrealizowano techniką CAPI i PAPI (w języku ukraińskim, rosyjskim, angielskim i polskim), badania jakościowe – techniką FGI. Badania ilościowe realizowano od 5 grudnia 2022 roku do 10 stycznia 2023 roku. Dobór próby nie był reprezentatywny z uwagi na niemożność skonstruowania miarodajnego operatu, czy to przestrzennego, czy na bazie danych rejestrowanych o migrantach, którym można byłoby się posłużyć. Jedynym uchwytym kryterium było subiektywne kryterium bycia migrantem, a motywacją do badań – chęć podzielenia się swoim doświadczeniem. Badania opierały się zatem na samorekrutacji badanych i miały charakter inkluzywny. Kwestionariusze papierowe były dystrybuowane w miejscach znajdujących się w różnych częściach Wrocławia, do których przychodzą również migranci – siedzibach Rad Osiedli, bibliotekach osiedlowych, Centrach Aktywności Lokalnych, Przejściu Dialogu, Klasterze Hubska 7, Miejscu Otwartym – Centrum Integracji Międzykulturowej. Linki do wypełnienia ankiety on-line były dostępne m.in. na portalu miejskim www.wroclaw.pl, w mediach społecznościowych Przejścia Dialogu oraz Instytutu Praw Migrantów; wykorzystano również media społecznościowe używane przez diasporę ukraińską i białoruską: Всі Свої Вроцлав, Вроцлав Послуги, Цілий Вроцлав в одному місці!, Вроцлав/Робота/Житло/Оголошення.

ocenianych warunków życiowych, oczekiwań oraz stosunku do miasta i jego mieszkańców. W badaniu wzięło udział 906 migrantów, z czego 352 respondentów z Białorusi (175) i Ukrainy (177) zadeklarowało chęć pozostania we Wrocławiu². Do tych wielkości będziemy odnosić się, relacjonując wątki związane z partycypacyjnym wymiarem miejskiego obywatelstwa – uzasadnione jest bowiem myślenie o kształcie lokalnej wspólnoty z uwzględnieniem tych „innych” etnicznie, którzy z miastem chcą związać się na dłużej. To również element myślenia prospektywnego – pojawienie się uchodźców i migrantów tworzy sytuację radykalnej zmiany społecznej, która jest pewna i nieuchronna. Zatem ich włączanie we wrocławską rzeczywistość jest szczególnie istotne z punktu widzenia władz miasta i lokalnej społeczności.

Partycypacja migrantów w lokalnej wspólnocie – oczekiwania i gotowość do działania³

Decyzja migrantów z Białorusi i Ukrainy o pozostaniu w mieście na dłużej jest uzasadnieniem dla artykułowania rodzących się potrzeb i formułowania na ich podstawie oczekiwań wobec miejskiej wspólnoty (zarówno władz miasta, jak i samych mieszkańców) – to jeden ze wskaźników partycypacji w lokalnej wspólnocie, sposób korzystania z prawa do miasta i kształtowania miejskiego życia. Zgłaszane postulaty dotyczą jakości życia w mieście, a uwzględniają zarówno kwestie bezpośrednio powiązane z sytuacją osób migrujących do Wrocławia, jak i myślenia o Wrocławiu jako mieście dobrym do życia dla wszystkich, gwarantującym określoną jakość. Do najważniejszych należy zaliczyć (wykres 1) politykę na rzecz integracji uchodźców i migrantów, zwiększanie dostępności mieszkań na wynajem oferowanych przez gminę i firmy

² Respondentom zadano następujące pytanie – Czy aktualnie planujesz: 1. Wyjechać z Wrocławia tak szybko, jak tylko się da. → *Zakończ ankietę*; 2. Pozostać we Wrocławiu, ale nie dłużej niż pół roku. → *Zakończ ankietę*; 3. Pozostać we Wrocławiu na rok lub dwa lata; 4. Pozostać we Wrocławiu na dłużej niż dwa lata; 5. Trudno powiedzieć. → *Zakończ ankietę*. Przedstawione w artykule analizy odnoszą się wyłącznie do osób, które zadeklarowały pozostanie we Wrocławiu przynajmniej na rok. Charakterystyka migrantów z Białorusi i Ukrainy, którzy stanowią tę podpróbę, przedstawia się następująco: w zdecydowanej większości są to kobiety (70%), osoby w wieku produkcyjnym, zwłaszcza w wieku 25–44 lat (72%), osoby z wykształceniem wyższym (81%), mieszkające we Wrocławiu (w momencie badania) ponad rok (58%, w tym 14,8% dłużej niż 3 lata), rozumiejący język polski, w tym potrafiący odpowiedzieć jedynie na proste pytania (50,4%) lub swobodnie porozumiewający się w tym języku (30,4%). Pełna charakterystyka społeczno-demograficzna próby badawczej oraz wyodrębnionych podprób (wynikających z celów analiz) dostępna jest w raporcie naszego autorstwa pt. *Warunki i jakość życia we Wrocławiu – nowi mieszkańcy i mieszkanki miasta. Raport z badań ilościowych* (Dolińska, Makaro, 2023).

³ Podrozdział ten, z niewielkimi zmianami, jest fragmentem raportu pt. *Warunki i jakość życia we Wrocławiu – nowi mieszkańcy i mieszkanki miasta. Raport z badań ilościowych* (Dolińska, Makaro, 2023).

prywatne, politykę społeczną i sprawy socjalne mieszkańców – co można wiązać z oczekiwaniem wsparcia zbiorowości migranckich, bardziej płynnego i wspierającego włączania ich do miejskiej wspólnoty oraz odnowienie zdegradowanych obszarów miasta, zwiększanie atrakcyjności inwestycyjnej Wrocławia i zapobieganie negatywnym zmianom klimatycznym – co z kolei można wpisać w priorytety związane z jakością życia, uwzględniające wszystkich mieszkańców miasta, bez względu na kryterium etniczne i status polityczny.

Wskazane wątki, tj. podkreślanie konieczności realizacji zarówno potrzeb społeczności migranckich, jak i wspólnoty ujmowanej (wydaje się) niezależnie

Wykres 1. Priorytety działań władz miasta w ciągu najbliższych 20 lat (%)*

* Różne liczebności próby wskazane na wykresach są związane z liczbą odnotowanych braków danych w odpowiedziach na poszczególne pytania.

Źródło: badania własne.

od kryterium etnicznego, mają swoje odzwierciedlenie w myśleniu o przyszłości miasta. Wrocław widziany przez migrantów perspektywicznie to przede wszystkim „ekomiasto”⁴, a w drugiej kolejności – „wielokulturowa metropolia”⁵ (wykres 2).

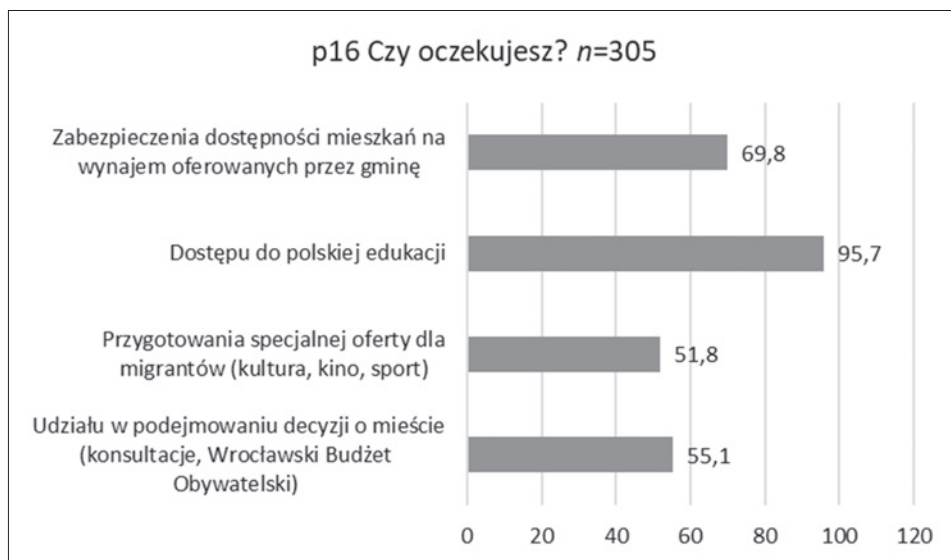

Wykres 2. Wizje rozwoju miasta (%)

Źródło: badania własne.

⁴ Dla potrzeb badań sformułowano następującą definicję „eko-miasta” (umieszczoną w kwestionariuszu): „Zatopione w zieleni klimatyczne osiedla, gdzie wszystkie potrzeby mieszkańców są możliwe do zaspokojenia w odległości 15-minutowego spaceru od domu. Miasto ograniczające zanieczyszczenia światłem i hałasem, żyjące w zgodzie z naturą, uczestniczące w obiegu zamkniętym, w którym ilość odpadów jest zminimalizowana poprzez ich wielokrotne wykorzystanie i pomysły recykling. Miasto preferujące rozwiązania ekologiczne, obfitujące w farmy miejskie i ogrody wertykalne, ceniące *slow life*. Jesteśmy europejskim liderem w opracowywaniu i wdrażaniu rozwiązań z dziedziny technologii żywności i biotechnologii oraz miastem bezpiecznym żywnościowo, korzystającym w pełni i świadomie z lokalnej (dolnośląskiej), zrównoważonej produkcji rolniczej w ramach krótkich łańcuchów dostaw”. To definicja taka sama jak ta, którą wykorzystano w 2021 roku w badaniach dla potrzeb Strategii Wrocław 2050, zrealizowanych przez Urząd Miasta Wrocławia – Departament Spraw Społecznych i Biuro Strategii Miasta.

⁵ Dla potrzeb badań sformułowano następującą definicję „wielokulturowej metropolii” (umieszczoną w kwestionariuszu): „Miasto spotkań wielu różnorodnych kultur, świadome własnej wartości, bez kompleksów, pełne wyrozumiałości, tolerancji i współczucia. Regionalny lider o silnej pozycji, prężnie działający w korporacjach samorządowych, europejskich i światowych. Aktywny uczestnik licznych sieci współpracy, umiejętnie łączący własne priorytety z rozwojowymi celami otoczenia (sąsiednich gmin) dla wspólnego budowania pozycji w regionie. Wewnątrz – miasto dobrego sąsiedztwa o szerokim wachlarzu usług społecznych, inicjujące i koordynujące działania międzypokoleniowe i międzykulturowe – ponad podziałami. Miasto otwarte i przyjazne, w którym turyści czują się dobrze, a obcokrajowcy bezpiecznie. Wszyscy integrują się zarówno podczas kameralnych spotkań osiedlowych, jak i dużych imprez sportowych i kulturalnych”. To definicja taka sama jak ta, którą sformułowano

Wykres 3. Oczekiwania względem władz miasta (%); dane zrekodowane (połączone odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”, %)

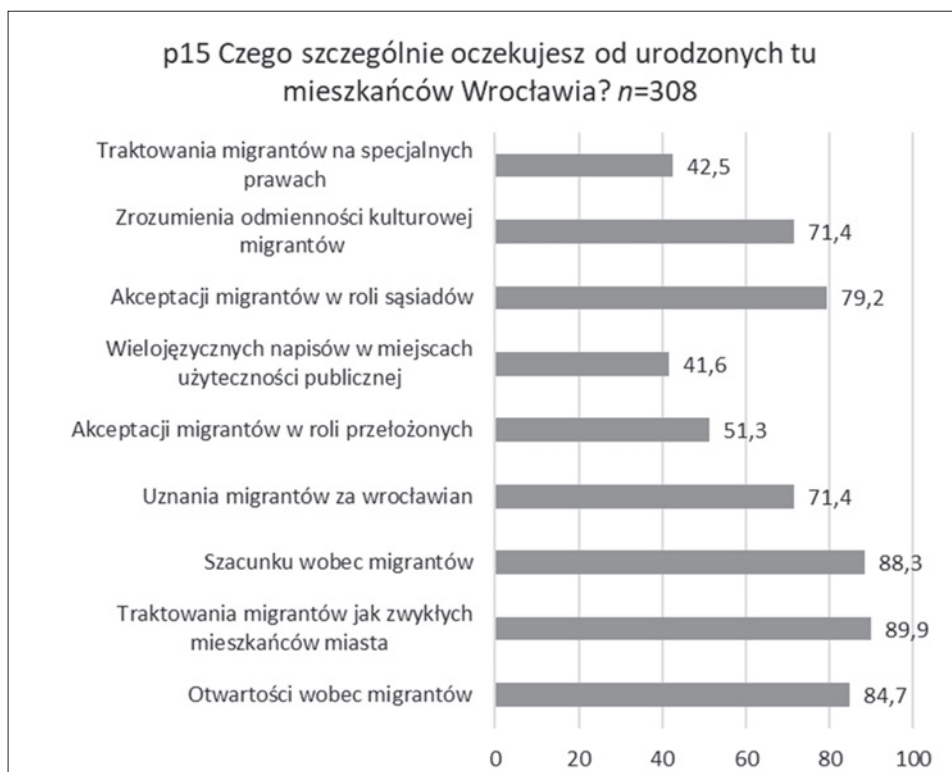
Źródło: badania własne.

Refleksja o włączaniu (się) migrantów w zróżnicowaną etnicznie miejską wspólnotę jest powiązana z postulatami wsparcia zbiorowości migranckich w procesie ich zakorzeniania się w mieście, a zarazem zwiększania ich szans na podejmowanie działań na rzecz tej wspólnoty. Badani swoje oczekiwania formułują przede wszystkim w zakresie dostępu do edukacji, który jest szczególnie ważny w procesie wzajemnego poznawania się i współdziałania, oraz (choć w mniejszym stopniu) w kwestii zabezpieczenia dostępności mieszkań na wynajem oferowanych przez gminę, co może sprzyjać poczuciu bezpieczeństwa i stabilizacji (wykres 3)⁶. Istotne są jednak skonkretyzowane oczekiwania w tym zakresie formułowane pod adresem samorządu. Pozostający, jeśli już oczekują wsparcia, to przede wszystkim poprzez budowę mieszkań socjalnych (24,4%) i odnawianie miejskich kamienic (23,6%). Rzadziej uważają za istotne wsparcie w postaci inwestycji spółdzielni mieszkaniowych (16,5%), budowę mieszkań komunalnych (10,2%), a najrzadziej – projekty realizowane przez TBS (9,7%). Piąta część badanych nie ma wymagań w tym zakresie wobec samorządu – zakomunikowała, że to rynek powinien decydować (19,3%).

w 2021 roku do badań dla potrzeb Strategii Wrocław 2050, zrealizowanych przez Urząd Miasta Wrocławia – Departament Spraw Społecznych i Biuro Strategii Miasta.

⁶ Najwyższy odsetek odpowiedzi świadczących o niejednoznaczności oczekiwań (odpowiedzi „ani tak, ani nie”) odnotowano w przypadku przygotowania specjalnej oferty kulturalnej dla migrantów oraz udziału w podejmowaniu decyzji o mieście (odpowiednio: 29,8% i 29,5%).

Miasto to zarówno władze, jak i jego mieszkańcy, dlatego oprócz oczekiwań kierowanych w stronę władz municypalnych i miejskich instytucji, ważne są również te formułowane pod adresem lokalnej społeczności, które mają związek ze społecznym kontekstem partycypacji. Pozostający we Wrocławiu migranci artykułują przede wszystkim potrzebę traktowania ich jak zwykłych mieszkańców miasta, okazania szacunku i otwartości względem nich, a także akceptacji w roli sąsiadów. Zatem tego, co jest ważne z uwagi na codzienne, oparte na relacjach społecznych pomiędzy „swoimi” – mieszkańcami miasta (bez względu na różnice etniczne), oddolne budowanie lokalnej wspólnoty. W tym kontekście ważne jest również uznanie ich za wrocławian i zrozumienie ich odmienności kulturowej. Do tego zestawu oczekiwań można dołączyć (choć badani wspominają o tym rzadziej) akceptację migrantów w roli przełożonych, która zaświadcza o uznaniu niepisanych praw przynależnych również migrantom i myśleniu o wspólnotcie niezależnie od różnicy etnicznej/obywatelstwa. Najrzadziej badani wskazują na traktowanie ich na specjalnych prawach, zwłaszcza większej wyrozumiałości i większego wsparcia oraz

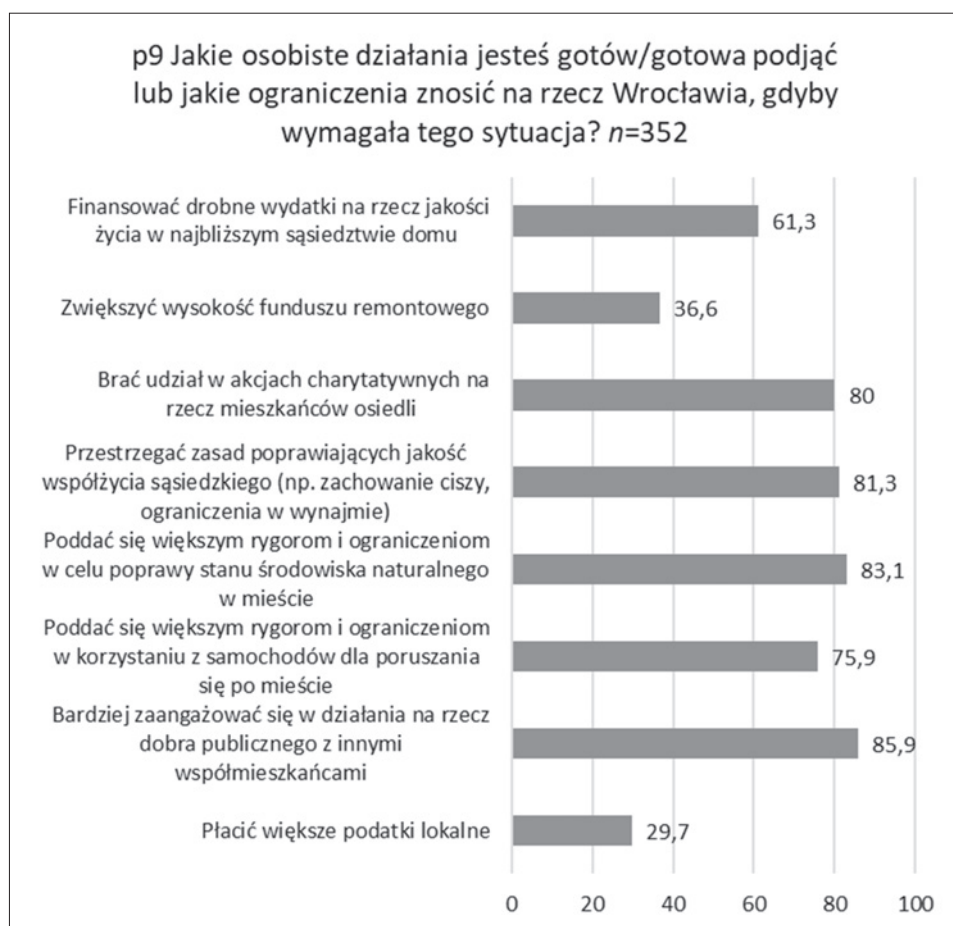

Wykres 4. Oczekiwania względem wrocławian (%); dane zrekodowane (połączone odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”, %)

Źródło: badania własne.

umieszczania wielojęzycznych napisów w miejscach użyteczności publicznej – zatem traktowania ich w sposób szczególny, niejako wyodrębniając z lokalnej społeczności (wykres 4)⁷.

Mając na uwadze miejskie obywatelstwo (zaangażowanie nowych mieszkańców w życie miasta i znaczenie tego zaangażowania dla rozwoju lokalnej wspólnoty), należy podkreślić, że deklarujący pozostanie we Wrocławiu migranci z Białorusi i Ukrainy nie tylko formułują oczekiwania, ale też artykułują swoją gotowość do działań na rzecz miasta i jego mieszkańców – przede wszystkim do większego zaangażowania się w działania na rzecz dobra publicznego z innymi współmieszkańcami, poddania się większym rygorom

Wykres 5. Deklarowana gotowość do podjęcia działań na rzecz Wrocławia i jego mieszkańców (%)
Źródło: badania własne.

⁷ Co warto podkreślić, w przypadku tych dwóch odpowiedzi odnotowano najwyższe wartości odpowiedzi negatywnych (traktowanie migrantów na specjalnych prawach: 22,4%, umieszczanie wielojęzycznych napisów: 35,4%).

i ograniczeniom w celu poprawy stanu środowiska naturalnego w mieście, przestrzegania zasad poprawiających jakość współżycia sąsiedzkiego, udziału w akcjach charytatywnych na rzecz mieszkańców osiedli oraz poddaniu się większym rygorom i ograniczeniom w korzystaniu z samochodów jako środka poruszania się po mieście – są to zatem działania z kategorii „prospołecznych” (skoncentrowane na współmieszkańcach, zarówno jako adresatach, jak i odbiorcach lokalnych działań) i „proekologicznych”. Badani w mniejszym stopniu deklarują chęć ponoszenia kosztów pieniężnych: finansowania drobnych wydatków na rzecz jakości życia w najbliższym sąsiedztwie domu, a w najmniejszym – zgody na zwiększenie wysokości funduszu remontowego i płaćenie większych podatków lokalnych (wykres 5). W przypadku większości odpowiedzi zwraca uwagę wysoka, około 80-procentowa akceptacja badanych

Wykres 6. Deklarowana skłonność do działań na rzecz lokalnej wspólnoty (%); dane zrekodowane (połączone odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”)

Źródło: badania własne.

wobec proponowanych w pytaniu aktywności podejmowanych na rzecz podnoszenia jakości życia w mieście i najbliższym sąsiedztwie.

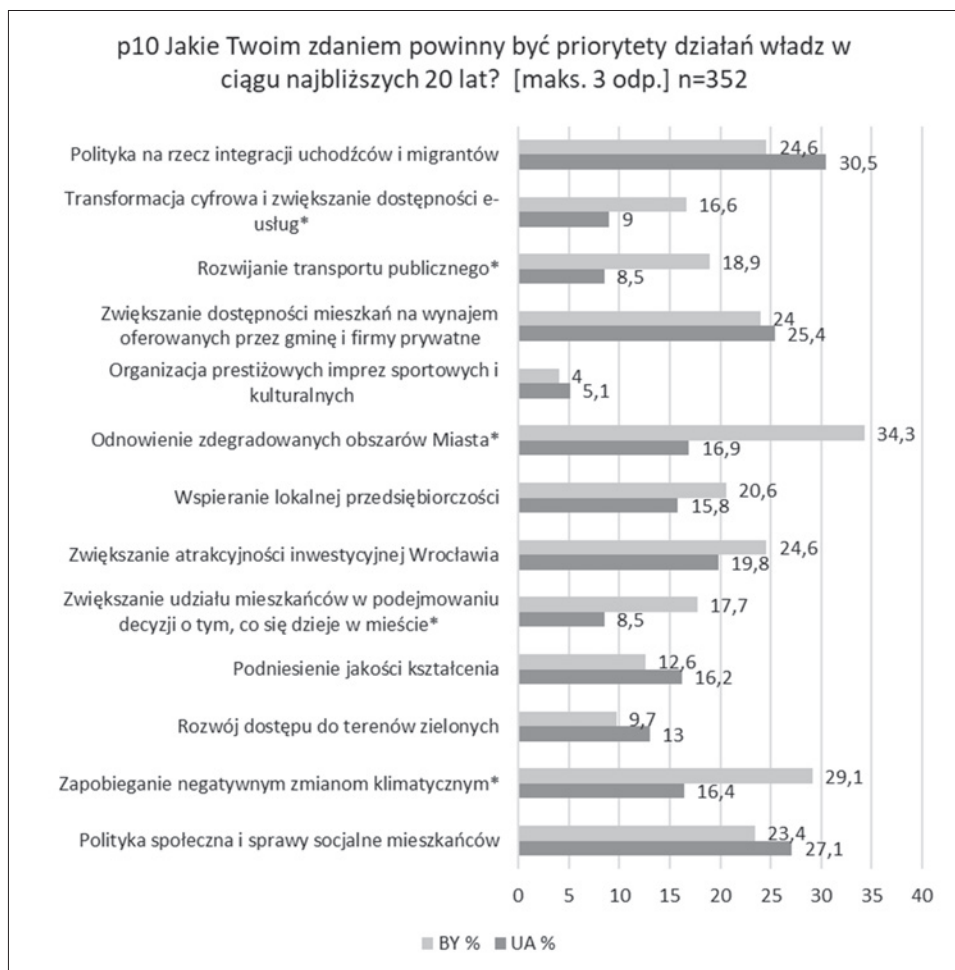
Wspomniane działania z kategorii „prospołecznych” uwzględniają zarówno inicjowanie lokalnych aktywności, wymagające większego zaangażowania, jak i uczestnictwo w tych proponowanych przez współmieszkańców. Ogólnie największą skłonność badani migranci zadeklarowali – orientując się na najbliższe im przestrzenie i wspólnoty – w zakresie dbania o porządek na klatce schodowej wspólnie z sąsiadami, w następnej kolejności: dbania o najbliższy teren wokół miejsca zamieszkania (o zieleni/plac zabaw/ławki), uczestnictwa w akcjach osiedlowych (festynach/zbiórkach/zabawach/piknikach) i drobnych wspólnych przedsięwzięciach oraz w imprezach kulturalnych organizowanych przez społeczność migrantów i dla niej samej (dyskotekach, seansach filmowych, przedstawieniach teatralnych, koncertach). Deklarują również udział w głosowaniu we Wrocławskim Budżecie Obywatelskim. Niższy wskaźnik deklarowanej skłonności do działań na rzecz wspólnoty lokalnej jest odnotowywany w przypadku konieczności inicjowania wydarzeń dla współmieszkańców, co w większości przypadków wymaga większego wysiłku i zaangażowania różnych zasobów: współorganizowania akcji osiedlowych (festynów/zbiórek/zabaw/pikników), podejmowania drobnych wspólnych przedsięwzięć przy nieznacznej pomocy miasta i inicjowania przedsięwzięć zgłaszanych do Wrocławskiego Budżetu Obywatelskiego.

Białorusini i Ukraińcy jako nowi mieszkańcy miasta⁸

Czas pobytu we Wrocławiu, powiązany z nim powód przyjazdu do miasta oraz stopień zaspokojenia podstawowych potrzeb związanych z bezpieczeństwem materialnym i fizycznym wydają się kluczowymi kryteriami różnicującymi sposób widzenia miasta i określania roli w miejskiej wspólnotcie przez migrantów przybyłych z Białorusi i Ukrainy.

Oczekiwania migrantów z Ukrainy i Białorusi, chcących na dłużej związać się z miastem, pozostają w związku z ich indywidualnymi, szczególnymi potrzebami (związanymi z procesami uczenia się życia w nowym miejscu i integracją społeczną), ale jednocześnie pozwalają wnioskować o oczekiwaniach w zakresie budowania miasta dobrego do życia dla wszystkich, niezależnie od kryterium etnicznego. Odpowiedzi badanych odnośnie do priorytetów działań władz miasta (wykres 7) wskazują, że migranci z Białorusi częściej

⁸ Podrozdział ten, z niewielkimi zmianami, jest fragmentem raportu naszego autorstwa pt. *Warunki i jakość życia we Wrocławiu – nowi mieszkańcy i mieszkanki miasta. Raport z badań ilościowych* (Dolińska, Makaro, 2023).

Wykres 7. Priorytety działań władz Wrocławia w perspektywie najbliższych 20 lat (%)

* – związki istotne statystycznie dla przyjętego w analizach poziomu błędu statystycznego wynoszącego +/- 5%

Źródło: badania własne.

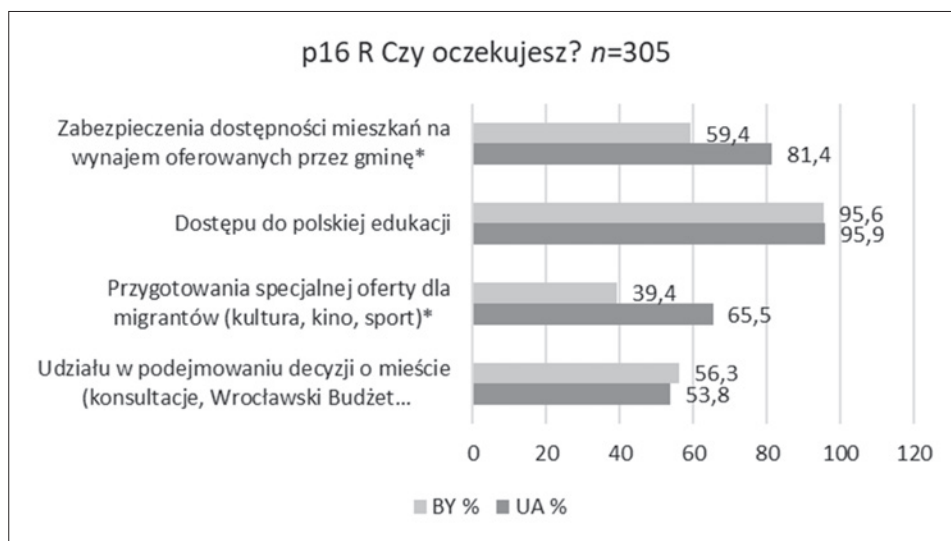
formułując oczekiwania koncentrujące się na uznaniu konieczności budowania miasta dobrego do życia – częściej wskazują na: odnowienie zdegradowanych obszarów miasta, zapobieganie negatywnym zmianom klimatycznym, zwiększenie udziału mieszkańców w podejmowaniu decyzji o tym, co dzieje się w mieście, rozwijanie transportu publicznego oraz transformację cyfrową. Migranci z Ukrainy natomiast częściej artykułują ważność polityki integracyjnej.

Jako mieszkańcy-obywatele miasta snują również nieco inne wizje rozwoju Wrocławia (wykres 8) – chociaż dla obu kategorii ważne jest, by Wrocław w pierwszej kolejności był miastem ekologicznym, to dalej oczekiwania się różnicują. Przybywający z Ukrainy częściej komunikują potrzebę realizowania

Wykres 8. Wizje rozwoju Wrocławia – migranci z Ukrainy i Białorusi (%)

Źródło: badania własne.

Wykres 9. Oczekiwania względem władz miasta – migranci z Ukrainy i Białorusi (%); dane zrekodowane (połączone odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”)

* – związki istotne statystycznie dla przyjętego w analizach poziomu błędu statystycznego wynoszącego +/- 5%

Źródło: badania własne.

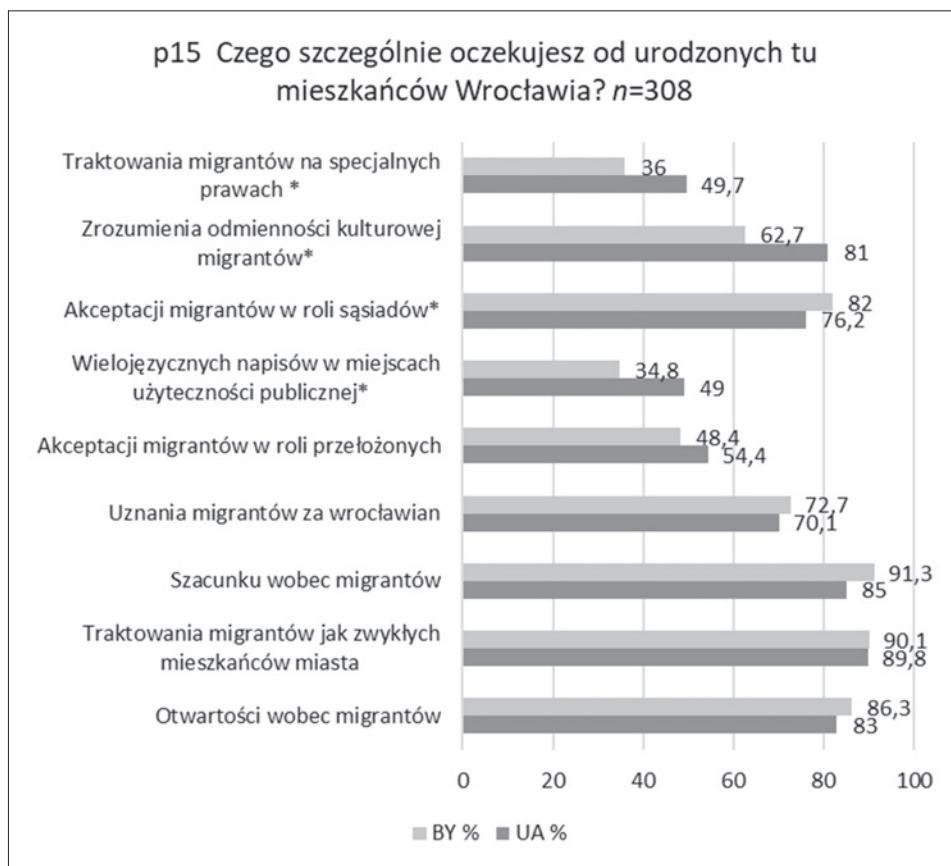
przez władze miasta wizji „wielokulturowej metropolii”, podczas gdy nowi mieszkańcy z Białorusi częściej snują wizję *thinking city*⁹.

Nieco inaczej postrzegają także priorytety związane z rolą władz municypalnych w kwestiach wspierania społeczności migranckich w procesie integracji (wykres 9). Choć zarówno dla przybywających z Białorusi, jak i z Ukrainy priorytetem jest dostęp do polskiej edukacji, to kolejne oczekiwania rysują się odmiennie. Migranci ukraińscy częściej komunikują potrzebę zabezpieczenia dostępności mieszkań na wynajem oferowanych przez gminę oraz przygotowanie specjalnej oferty dla migrantów w różnych sferach uczestnictwa w życiu miejskiej wspólnoty.

Społeczny kontekst partycypacji również odsłania zarówno podobieństwa, jak i różnice (wykres 10). Oczekiwania badanych względem wrocławian są zbieżne przede wszystkim w zakresie traktowania migrantów jak zwykłych mieszkańców miasta, otwartości wobec migrantów i uznania migrantów za wrocławian. Wyartykułowane różnice zaświadcza o stopniu wejścia w lokalną społeczność i rodzącym się poczuciu bezpieczeństwa – nowi mieszkańcy z Ukrainy częściej liczą na zrozumienie odmienności kulturowej, traktowanie migrantów na specjalnych prawach i obecność wielojęzycznych napisów w miejscach użyteczności publicznej; z Białorusi – akceptacji migrantów w roli sąsiadów.

Deklarujący pozostanie we Wrocławiu nowi mieszkańcy-obywatele miasta, jak już podkreślono, nie tylko formułują oczekiwania, ale także deklarują gotowość do działań. Są jednomyślni odnośnie do większego zaangażowania się w działania na rzecz dobra publicznego z innymi współmieszkańcami, udziału w akcjach charytatywnych na rzecz mieszkańców osiedli oraz zwiększenia wysokości funduszu remontowego. Przybywający z Białorusi częściej jednak deklarują działania z kategorii „proekologicznych”: poddanie się większym rygorom i ograniczeniom w celu poprawy stanu środowiska naturalnego w mieście oraz w korzystaniu z samochodów dla poruszania się po mieście. Oni też liczniej opowiadają się za przestrzeganiem – w ramach

⁹ Dla potrzeb badań sformułowano następującą definicję „*thinking city*” (umieszczoną w kwestionariuszu): „Europejskie centrum kultury i sztuki, szanujące i chroniące swoje dziedzictwo kulturowe. Miasto z prestiżowymi festiwalami, wystawami, przeglądami, szczytami się wieloletnią tradycją i niesпадającym poziomem zainteresowania. Miasto czerpiące świadomie ze swojej historii i śmiało patrzące w przyszłość, w którym standardem jest angażowanie przedstawicieli kultury i sztuki do interdyscyplinarnych projektów rozwojowych. Miasto, w którym wszystko jest nie tylko piękne, ale też funkcjonalne i przyjazne dla ludzi w każdym wieku, bo za każdym projektem i rozwiązaniem stoi utalentowany projektant. Rozwijają się tu nie tylko kultura i sztuka, ale także nowoczesne, stylowe rzemiosło, cenione za elegancję i jakość”. To definicja taka sama jak ta, którą wykorzystano w 2021 roku w badaniach dla potrzeb Strategii Wrocław 2050, zrealizowanych przez Urząd Miasta Wrocławia – Departament Spraw Społecznych i Biuro Strategii Miasta.

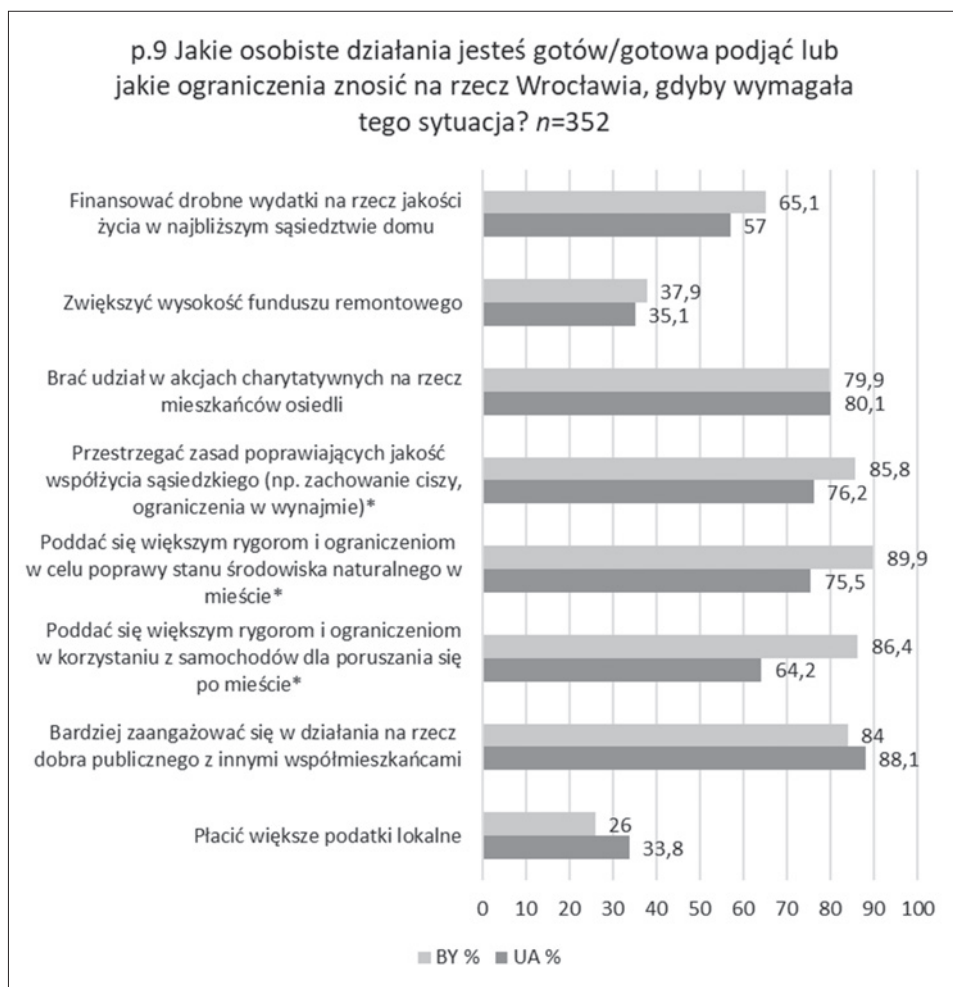
Wykres 10. Oczekiwania względem wrocławian – migranci z Ukrainy i Białorusi (%); dane zrekodowane (połączone odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”)

* – związki istotne statystycznie dla przyjętego w analizach poziomu błędu statystycznego wynoszącego +/- 5%

Źródło: badania własne.

kategorii działań „prospołecznych” – zasad poprawiających jakość współżycia sąsiedzkiego (wykres 11).

Nowi mieszkańcy chcą też działać na rzecz wspólnoty – przybywających z obu krajów łączą deklaracje dbania o porządek na klatce schodowej wspólnie z sąsiadami, uczestniczenia w drobnych wspólnych przedsięwzięciach oraz głosowania we Wrocławskim Budżecie Obywatelskim. Przy czym przyjeżdżający z Ukrainy częściej wyrażają skłonność do dbania o teren wokół miejsca zamieszkania, uczestniczenia w osiedlowych akcjach, ale również ich współorganizowania; wyrażają też większą gotowość do brania udziału w imprezach kulturalnych organizowanych przez społeczność migrantów i dla niej przeznaczonych oraz inicjowania drobnych wspólnych przedsięwzięć przy nieznacznej pomocy miasta oraz tych zgłaszanych do WBO (wykres 12).

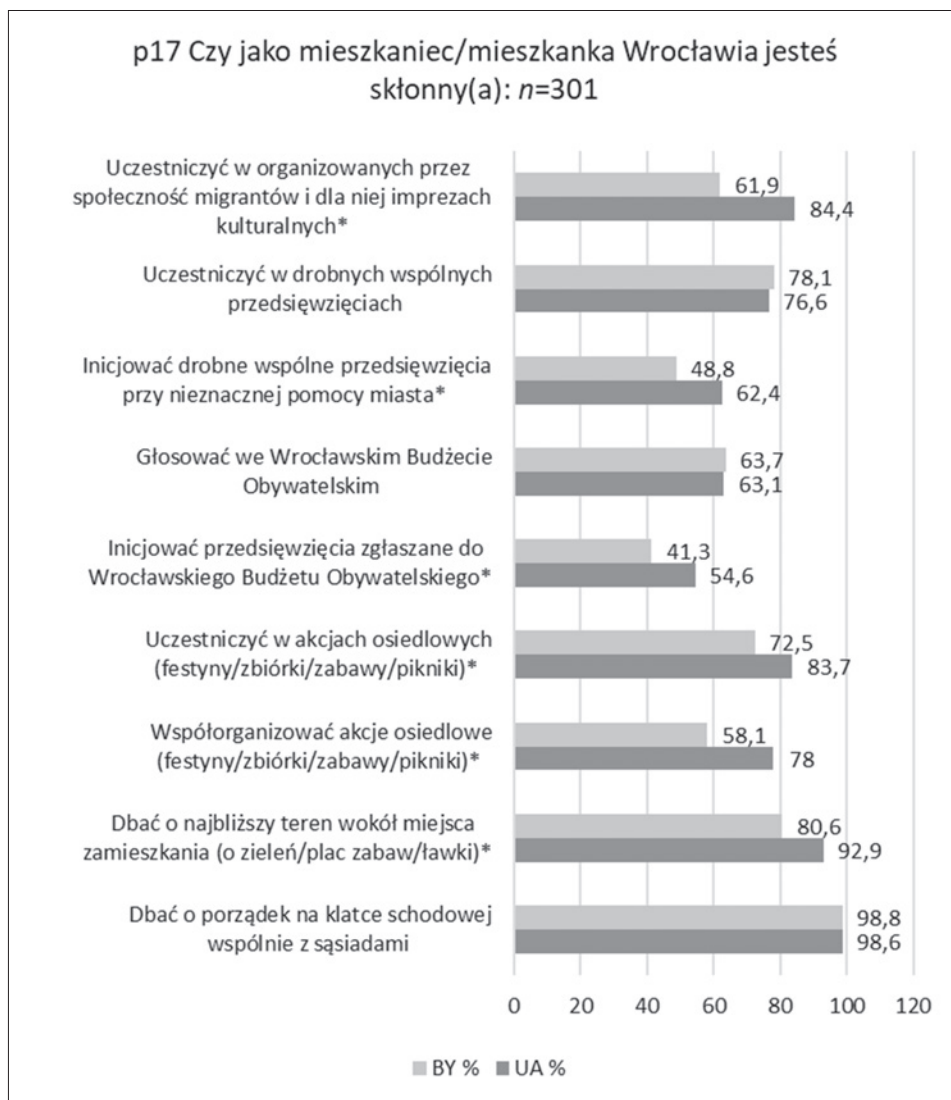
Wykres 11. Deklarowana gotowość do podjęcia działań na rzecz Wrocławia i jego mieszkańców – migranci z Ukrainy i Białorusi (%)

* – związki istotne statystycznie dla przyjętego w analizach poziomu błędu statystycznego wynoszącego $\pm 5\%$

Źródło: badania własne.

Zakończenie

Portret migrantów – nowych mieszkańców miasta, jaki wyłania się z badań zrealizowanych we Wrocławiu, pozwala na wyciągnięcie wniosku o ich chęć do wejścia w rolę obywatela miasta. Świadczą o tym artykułowane przez nich oczekiwania (roszczenia) odnośnie do praktyk i tożsamości. Po pierwsze, zgłaszane postulaty dotyczące kierunków rozwoju miasta związane z poprawą jakości życia wszystkich mieszkańców, bez względu na kryterium etniczne i status polityczny (np. odnowienia zdegradowanych obszarów miasta, zwiększania

Wykres 12. Deklarowana skłonność do działań na rzecz lokalnej wspólnoty – migranci z Ukrainy i Białorusi (%); dane zrekodowane (połączone odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”)

* – związki istotne statystycznie dla przyjętego w analizach poziomu błędu statystycznego wynoszącego $\pm 5\%$

Źródło: badania własne.

atrakcyjności inwestycyjnej Wrocławia i zapobiegania negatywnym zmianom klimatycznym), a także te dotyczące wyłącznie migrantów (m.in. realizacji polityki na rzecz integracji uchodźców i migrantów, zwiększania dostępności mieszkań na wynajem, zwłaszcza oferowanych przez gminę, rozwoju polityki społecznej, dostępu do edukacji). Po drugie, oczekiwane postawy społeczności przyjmującej, mogące zaświadczać o jej otwartości na migrantów i chęci ich

włączania w proces codziennego, oddolnego budowania wspólnoty lokalnej (zwłaszcza: traktowania ich jak zwykłych mieszkańców miasta, okazywania szacunku, zrozumienia ich odmienności kulturowej, akceptacji w roli sąsiadów a także uznania ich za wrocławian). O wejściu w rolę obywateli miasta świadczą także zobowiązania, jakie migranci są skłonni wypełniać wobec miasta i jego mieszkańców. Zakres ewentualnego zaangażowania się w rozwój społeczności, której członkami na skutek migracji się stali, zdaje się być szeroki – dotyczy przede wszystkim działań „prospołecznych” podejmowanych na rzecz najbliższego sąsiedztwa i miejsca zamieszkania (m.in. dbanie o porządek na klatce schodowej, o tereny zielone, współuczestniczenie w festynach, piknikach osiedlowych, akcjach charytatywnych na rzecz mieszkańców osiedli) i przestrzegania zasad poprawiających jakość współżycia sąsiedzkiego. Obejmuje także działania proekologiczne oraz współpodejmowanie decyzji o rozwoju najbliższego otoczenia poprzez udział w głosowaniu we Wrocławskim Budżecie Obywatelskim.

Jednak, jak już podkreślono, czas pobytu we Wrocławiu, powiązany z nim powód przyjazdu do miasta oraz stopień zaspokojenia podstawowych potrzeb związanych z bezpieczeństwem materialnym i fizycznym różnicują sposób widzenia miasta i partycypację w miejskiej wspólnocie przez migrantów przybyłych z Białorusi i Ukrainy.

Badani migranci z Białorusi decyzję o migracji podjęli motywowani głównie względami ekonomicznymi i realizowali pewien założony wcześniej plan migracyjny (będący raczej wyborem, a nie przymusem) – praca zawodowa (nierazko przygotowana jeszcze przed wyjazdem), obecność rodaków oraz realizacja codziennych aktywności w historycznie atrakcyjnym mieście (Dolińska, Makaro, 2023, s. 44–45). To, łącznie z długim okresem zamieszkania we Wrocławiu, sprzyjało budowaniu związków z miastem, uprawniających do formułowania określonych oczekiwań, ale i podejmowania konkretnych działań na rzecz wspólnoty. W widzeniu miasta i w określaniu własnej w nim roli są bardziej progresywni niż konserwatywni – częściej formułują oczekiwania wskazujące na uznanie konieczności budowania miasta dobrego do życia, zarówno w wymiarze infrastrukturalnym, gospodarczym, jak i społecznym (odnowienie zdegradowanych obszarów miasta, zapobieganie negatywnym zmianom klimatycznym, zwiększenie udziału mieszkańców w podejmowaniu decyzji o tym, co dzieje się w mieście, rozwijanie transportu publicznego oraz transformacji cyfrowej). Ważna jest też dla nich partycypacja społeczna, również ta zinstytucjonalizowana (WBO). Progresywność charakteryzująca migrantów z Białorusi jest zatem powiązana z wartościami postmaterialistycznymi, mającymi szansę na realizację w sytuacji zaspokojenia potrzeb

podstawowych (poczucia bezpieczeństwa, zabezpieczenia materialnego, stabilności sytuacji rodzinnej i zawodowej). Zaświadczają też o tym wizje rozwoju Wrocławia – dobrze, by w przyszłości był on „eko-miastem” i *thinking-city*.

Migrantów z Ukrainy można z kolei scharakteryzować jako bardziej konserwatywnych niż progresywnych. Wrocław był dla nich przede wszystkim miejscem schronienia przed wojną i miastem otwartym na obcokrajowców, stwarzającym szansę na pracę i edukację (Dolińska, Makaro, 2023, s. 44–45). Potrzeby związane z zapewnieniem poczucia bezpieczeństwa, tak fizycznego, jak i społecznego oraz ekonomicznego, w sposób szczególny wyznaczają ich ramy myślenia o mieście i własnej roli w miejskiej wspólnotcie. Z postawą raczej konserwatywną, zachowawczą idzie w parze ich zorientowanie na wartości materialistyczne – od władz szczególnie oczekują wsparcia socjalnego w postaci budowy mieszkań (socjalnych i komunalnych) oraz realizacji polityki integracji. To ostatnie pozostaje też w zgodzie z wizją rozwoju Wrocławia, które oprócz tego, że powinno być eko-miastem (podobnie jak deklarowali przybywający z Białorusi), powinno być także wielokulturową metropolią. Ważność poczucia bezpieczeństwa potwierdza też oczekiwanie szczególnej postawy społeczności przyjmującej (pozytywnej dyskryminacji) – traktowania migrantów na specjalnych prawach oraz obecności wielojęzycznych napisów w miejscach użyteczności publicznej. Pozostają przy tym gotowi na partycypację społeczną, ale taką, która dzieje się w najbliższej przestrzeni (wspólnota związana z miejscem zamieszkania – sąsiedzi, wspólnota osiedlowa), albo wśród członków własnej społeczności etnicznej.

W odpowiedzi na pytanie o partycypacyjny aspekt realizowania obywatelstwa miejskiego przez migrantów ważne jest to, w jakim stopniu i w jakim zakresie sami migranci chcą być obywatelami miasta i korzystać z prawa do uczestnictwa w miejskiej codzienności i zawłaszczania, które „obejmuje prawo do dostępu, zajmowania i użytkowania przestrzeni oraz tworzenia nowej przestrzeni, która zaspokaja potrzeby ludzi [...]. Prawo do miasta pociąga za sobą prawo do dostępu – nie tylko do tego, co już istnieje, ale także do przerobienia miasta na inny obraz, definiując nowe miejskie dobra wspólne. Prawo do miasta jest zatem roszczeniem wobec społeczeństwa, roszczeniem o uznanie »miejskości« jako reproduktora społecznych relacji władzy i prawa do partycypacji” (Brown, Kristiansen, 2009, s. 15). Niezbędne jest jednak uwzględnienie także perspektywy społeczności przyjmującej. Kontekstem, jaki należy tu przywołać, są wieloletnie życie Polaków w homogenicznej wspólnotcie narodowej i wspólnotach lokalnych ze „swoimi”, nielicznymi „oswojonymi innymi/obcymi” (mniejszościami narodowymi i etnicznymi, których prawa zostały uregulowane dopiero w 2005 roku), oraz doświadczenia migrujących,

z czasem powracających do kraju, którzy przywozili ze sobą m.in. kompetencje społeczne ważne dla funkcjonowania w wielokulturowej rzeczywistości (Grabowska, 2019). To ma swoje przełożenie nie tyle (a może nie przede wszystkim) na sposób postrzegania migrantów, którzy coraz liczniej przybywają do Polski i zakorzeniają się w lokalnych wspólnotach, do których dołączają, co na widzenie ich roli jako aktywnych mieszkańców mających wpływ na życie w mieście, podejmujących decyzje, włącznie z ustalaniem zakresu „prawa do miasta” dla cudzoziemców.

Dlatego myśląc o analizowaniu i opisywaniu tego, w jaki sposób i na jakich zasadach migranci stają się obywatelami miast, należy uwzględnić nie tylko ich przekonania i doświadczenia – to, czego potrzebują od władz miasta i mieszkańców oraz jak współuczestniczą w lokalnej wspólnocie, z kim i w jakich wymiarach codzienności budują sieci społeczne, a także czy czują się członkami lokalnych wspólnot (np. wrocławianami, białostoczanami, rzeszowianami). Równie ważne jest uchwycenie perspektywy społeczności przyjmującej – jakie są jej przekonania i doświadczenia, jeśli chodzi o włączanie migrantów w lokalną społeczność w każdym z wymiarów miejskiego obywatelstwa – partycypacyjnym, relacyjnym i tożsamościowym. By uchwycić ten proces kluczowa jest cykliczność prowadzenia pomiarów ilościowych, pozwalających ustalić przede wszystkim praktyki społeczne (a nie tylko wspomniane przekonania i dyspozycje do praktyk), ponieważ to one pozwalają ustalić faktyczne korzystanie przez cudzoziemców z „prawa do miasta”.

Bibliografia

- Balbo, M. (2008). International Migrations and the Right to the City. <http://www.unesco-chair-iuav.it/wp-content/uploads/2007/09/marcello-balbo.pdf>.
- Bauböck, R. (2006). Citizenship and Migration – Concepts and Controversies. W: R. Bauböck (Ed.), *Migration and Citizenship Legal Status, Rights and Political Participation* (s. 15–32). Amsterdam University Press. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt46mvkf.6>.
- Błaszczuk, M., Dolińska, K., Makaro, J., Pluta, J. (2024). Governance Agility in Reception of War Refugees from Ukraine: The Case of Wrocław, Poland. *Social Policy and Administration*, 58(1), 1–16. <https://doi.org/10.1111/spol.129582023>.
- Brown, A., Kristiansen, A. (2009). Urban Policies and the Right to the City Rights, Responsibilities and Citizenship. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000178090>.
- Çağlar, A., Schiller, N.G. (2018). *Migrants and City-Making: Dispossession, Displacement, and Urban Regeneration*. Duke University Press.
- Dolińska, K., Makaro, J. (2020). O nowym obliczu wrocławskiej wielokulturowości: społeczność ukraińska w stolicy Dolnego Śląska. W: M. Bukiel, A. Saksona, C. Trosiak (red.), *Ziemie Zachodnie i Północne (1945–2020): nowe konteksty* (s. 231–250). Instytut Zachodni.

- Dolińska, K., Makaro, J. (2023). *Warunki i jakość życia we Wrocławiu – nowi mieszkańcy i mieszkańki miasta. Raport z badań ilościowych*. https://wielokultury.wroclaw.pl/publikacje/zycie_we_wroclawiu_raport_ilosciowy/.
- Grabowska, I. (2019). *Otwierając głowy. Migracje i kompetencje społeczne*. Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Kowalewski, M. (2016). Obywatelstwo miejskie. Wokół idei i niektórych rozwiązań formalnych. *Przegląd Socjologiczny*, LXV(65), 1, 27–47.
- Migdał, R. (2021). Białorusini chętnie przyjeżdżają do Wrocławia. Mieszka ich u nas już kilka tysięcy. *Gazeta Wrocławska*, 10.06.2021. <https://gazetawroclawska.pl/bialorusini-chetnie-przyjezdza-do-wroclawia-mieszka-ich-u-nas-juz-kilka-tysiecy/ar/c1-15655936>.
- Pisarevskaya, A., Scholten, P. (2022). Cities of Migration. W: P. Scholten (Ed.), *Introduction to Migration Studies an Interactive Guide to the Literatures on Migration and Diversity* (s. 249–262). Springer Nature Switzerland AG. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-92377-8_16.
- Purcell, M. (2002). Excavating Lefebvre: The Right to the City and Its Urban Politics of the Inhabitant. *GeoJournal*, 58, 99–108. <https://doi.org/10.1023/B:GEJO.0000010829.62237.8f>.
- Szymański, A. (2015). Obywatelstwo miejskie i jego innowacje w miastach Europy. *Kwartalnik Naukowy OAP UW „e-Politikon”*, 13, 95–124. <https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmetal.element.desklight-d8b7bda7-5081-4ab5-9b0a-8d568ba0ac56>.
- United Nations Conference on Housing and Sustainable Urban Development, Habitat III Policy Papers: Policy Paper 1 The Right to the City and Cities for All (2017). www.habitat3.org.
- Wojdat, M., Cywiński, P. (2022). *Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse raport o uchodźcach z Ukrainy w największych polskich miastach*. https://metropolie.pl/fileadmin/news/2022/10/UMP_raport_Ukraina_20220429_final.pdf.

On the Participatory Dimension of Urban Citizenship. Migrants from Belarus and Ukraine in Wrocław

Abstract: The aim of the article is to shed some light on the concept of urban citizenship as a possible approach to analysing the phenomenon of increasing migration to Poland, especially to large cities, and to try to empirically verify one of the three dimensions that constitute urban citizens – the participatory one. With this dimension in mind, and focusing our attention on Wrocław – a city whose real ethnic diversity is constituted mainly by migrants from Belarus and Ukraine arriving in the city – we ask questions about: their needs and expectations towards the urban community (both the city authorities and the residents), their willingness to undertake various actions for the benefit of the community, and the differences between the Belarusian and Ukrainian migrant communities in terms of stated expectations and willingness to act. In answering these questions, we refer to the results of the quantitative research conducted in 2022–2023 as a part of the project “Conditions and Quality of Life in Wrocław – New Residents of the City”. They allow us to draw a conclusion about the migrants’ willingness to assume the role of citizens of the city – this is evidenced by their articulated expectations (claims) regarding practices and identity, and the obligations that these migrants are willing to fulfil towards the

city and its inhabitants. At the same time, it should be emphasised that Belarusians and Ukrainians arriving in Wrocław perceive this participation in a partly different way, with the following important explanatory variables: the length of the stay in the city, the reason of one's arrival there and the extent to which one is able to satisfy their basic needs as for material and physical safety.

Keywords: urban citizenship, participation, migrants, Wrocław, Belarus, Ukraine